

Ravitsemus kuntoon

Merja Suominen
Suomen muistiasiantuntijat
Oulu 27.1.2011

Ravitsemuksen sudenkuopat

- Fyysinen aktiivisuus vähenee -> Energian tarve pienenee
- Ravintoaineiden tarve ei pienene
- Kehon rasvaton massa (lihakset!) pienenee
- Rasvakudoksen suhteellinen osuus lisääntyy
- Proteiinisynteesi heikkenee, proteiinin tarve kasvaa
- Ruokahalu heikkenee
- Laihtuminen ja alipaino vakavin ongelma erityisesti sairauksien yhteydessä (muistisairaus)

Sarcopenia eli lihaskato

- Lihasmassasta ja –voimasta (dynopenia) katoaa yli puolet 30v -> 80v
- Noin 1 % vuodessa 30 v jälkeen
- Syyt monitekijäisiä:
  - perinnöllisyys
  - elämänaikaiset elämäntavat
  - sairaudet, liikkumattomuus, ravitsemus
  - luonnollinen osa ikääntymistä
- Laihtumisen seurauksena lihaskato kiihtyy
- Sarkopeniaan ei liity välttämättä laihtuminen
- Morley ym. Nutritional recommendations for Management of Sarcopenia. JAMDA 2010; 11: 391-396.

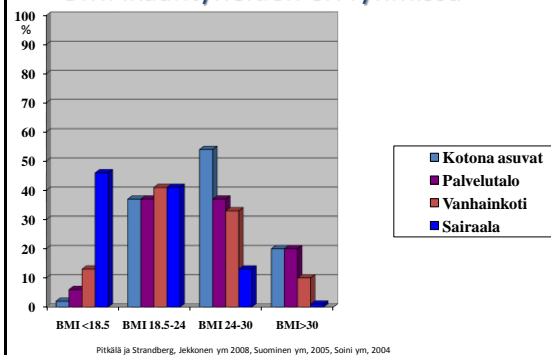
Painoindeksi

- Terveystutkimuksessa lihavien (BMI ≥ 30) miesten suhteellinen osuus on suurimmillaan 55-64-vuotiailla (28%)
- Naisilla lihavien osuus on suurimmillaan 65-74-vuotiailla (34%), 15% yli 84-vuotiailla.
- Energiansaanti vähenee noin 70 ikävuoden jälkeen, kun liikunta ja ulkoilu vähentyä ja toimintakyky heikketä.
- Paino laskee tästä iästä lähtien keskimäärin noin 2.3 kg / vuosikymmen
- Optimaalinen BMI 24-29 (Käypä hoito suositus)
- Dey ym. Body mass index, weight change and mortality in the elderly. A 15 y longitudinal population study of 70 y olds. Eur J Clin Nutr. 2001

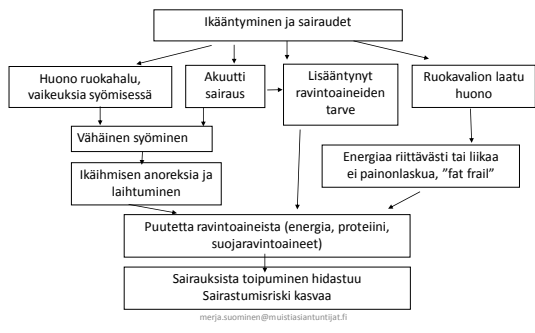
BMI ja fyysinen kunto

- Fyysinen kunto ja liikuntatottumukset ovat tärkeämpiä elinennusteen määrittäjiä kuin pelkkä BMI tai lihavuus.
- Hyvässä fyysisessä kunnossa olevilla painoindeksillä tai muilla lihavuusmarkkereilla ei ole merkitystä kuolleisuudelle
- Heikossa fyysisessä kunnossa olevilla kuolleisuuskäyrä on J:n muotoinen eli paras elinennuste on ylipainoisilla ja heikoin ali- ja normaalipainoisilla sekä hyvin lihavilla.
- Villareal DT, Banks M, Sinacore DR, Siener C, Klein S. Effect of Weight Loss and Exercise on Frailty in Obese Older Adults. Arch Intern Med 2006.

BMI ikääntyneiden eri ryhmissä

Virheravitsemuksen syntyyn johtavia tekijöitä

Virheravitsemuksen seurauksia

- Tahaton painonlasku, alhainen painoindeksi
- -> negatiivinen vaikutus toimintakykyyn, kuolleisuus lisääntyy
- Virheravitsemus yhteydessä moniin sairauksiin kuten painehaavoihin, murtumiin
- Mieliala laskee, ruokahaluttomuus lisääntyy
- Liikkuminen vähenee, hengitys ja sydämen toiminta huononevat
- Infektioherkkyys lisääntyy, intensiivihoidon tarve lisääntyy
- Hoidon teho huononee, sairaalassaoloaika pitenee

Suosituksen valmistellut työntekijät:

Merja Suominen ETT, projektijohtaja Suomen muistiasiantuntijat ry	Satu Männistö ETT, dosentti, erikoistutkija Terveystyön ja hyvinvoinnin laitos
Harriet Finne-Soveri ET, geriatrin dosentti, yksikön päällikkö Iäkkäiden palvelut Terveystyön ja hyvinvoinnin laitos	Kaisu Pikälä ET, yleislääketieteen professori Helsingin yliopisto
Paula Hakala FT, dosentti, johtava tutkija Kelan tutkimusosasto	Sirpa Sarlio-Laihtenkorva FT, dosentti, neuvotteleva virkamies Sosiaali- ja terveysministeriö
Piirjo Hakala-Lahtinen MMM, toimintajohtaja HUS Ravitso	Helena Soini Tyt, lehtittämisspäälikkö Vanhusten palvelut Helsingin kaupunki

www.vrn.fi
www.ravitsemuskotona.fi
sivuilla suositukset pdf-versiona

1.2.2011 Ravitsemussuositukset/Merja Suominen 9

Tavoitteet

- Ensimmäiset valtakunnalliset ravitsemussuositukset, jotka keskittyvät ikääntyneisiin
- Tavoitteena
  - Selkeyttää iäkkäiden ihmisten ravitsemuksen eroja ja ravitsemushoidon tavoitteita
  - Ohjata tunnistamaan käytännön hoitotyössä, sairaaloissa ja terveydenhuollossa ravitsemustilan heikkeneminen
  - Toteuttaa ravitsemushoitoa osana ikääntyneen ihmisen hyvää hoitoa

1.2.2011

Ravitsemussuositukset/Merja Suominen

10

Suosituksien ja ikääntyneiden ryhmät

Kuva 1. Ikääntyneiden ryhmät ja ravitsemuksessa huomioonotettavat asiat.

1.2.2011

Ravitsemussuositukset/Merja Suominen

11

Hyväkuntoiset ikääntyneet

Kuva 1. Ikääntyneiden ryhmät ja ravitsemuksessa huomioonotettavat asiat.

Lähde: Ravitsemussuositukset ikääntyneille, 2010

12

Hyväkuntoiset ikääntyneet

- Ravitsemuksen suhteen verrattavissa työikäisiin
- Energiasaanti vastaa kulutusta, ei suuria painon vaihteluita, laihduttaminen maltillista
- Ruokavalio on monipuolinen, värikäs, sisältää riittävästi proteiinia
- Käytetään hyvälaatuisia, pehmeitä rasvojen, suolan käyttö on kohtuullista
- Sairauksien aikana huolehditaan riittävästä energian, proteiinin ja ravintoaineiden saanti
- D-vitamiinilisää 20 mikrogrammaa ympäri vuoden
- Liikuntaa on riittävästi, lihaskuntoharjoittelu

1.2.2011

Ravitsemussuositukset/Merja Suominen

13

Kotona asuvat ikääntyneet, joilla sairauksia ja haurastumisriskiä

Kuva 1. Ikääntyneiden ryhmät ja ravitsemuksessa huomioitavat asiat.

Lähde: Ravitsemussuositukset ikääntyneille, 2010

14

Kotona asuvat ikääntyneet, joilla on sairauksia ja haurastumisriskiä

- Tahatonta laihtumista ja painonvaihtelua vältetään
- Riittävästi proteiinia, 1-1,2 g/kehonpainokg/vrk
- D-vitamiinilisää 20 mikrogrammaa ympäri vuoden
- Ikääntyneen tottumukset ja mieltymykset otetaan huomioon
- Lääkkeitä omaishoitajia tuetaan
- Liikunta soveltuu myös henkilölle, jolla on sairauksia ja lieviä toiminnanvajeuksia
- Kotona on pieni ruokavarasto eli kotivara

1.2.2011

Ravitsemussuositukset/Merja Suominen

15

Kotihoidon asiakkaat

Kuva 1. Ikääntyneiden ryhmät ja ravitsemuksessa huomioitavat asiat.

16

Kotihoidon asiakkaat, monisairaajat ja ikääntyneet, joilla on toiminnanvajeuksia

- Tahatonta laihtumista ja painonvaihtelua vältetään
- Riittävästi proteiinia, 1-1,2 g/kehonpainokg/vrk
- D-vitamiinilisää 20 mikrogrammaa ympäri vuoden
- Ikääntyneen toiveet otetaan huomioon
- Kauppapalvelu ja kotiateria
- Avun tarve syömisessä arvioidaan
- Ruokailutilanteen psykososiaaliset tekijät ja mielihyvä
- Omaiset otetaan mukaan ravitsemushoidon suunnitteluun ja toteutukseen
- Liikunta soveltuu monisairaille, joilla on toiminnanvajeuksia

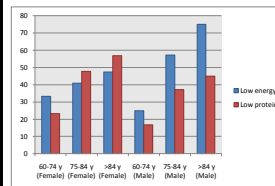

1.2.2011

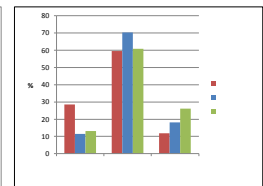
Ravitsemussuositukset/Merja Suominen

17

Ravinnonsaanti ja ravitsemustila palvelutaloasukkailla

Low energy < 1570 kcal/d
Low protein < 60 g/d
N=375, mean age 83 y

The higher MNA score was an independent predictor of the highest class of PWB (OR 1.11, 95% CI 1.06-1.16, $p < 0.001$), (mean age 83 y, $n = 1475$)
BMI>30 (20%) ja BMI>35 (6%)

Vikstedt T. ym. Nutritional status, energy, protein and micronutrient intake of older service house residents (JAMDA, in press)
Muurinen ym. Nutritional status and psychological well-being. e-SPEN, Eur e-Journal. Clin Nutr Met (2010)

Pitkäaikaishoito

Kuva 1. Ikääntyneiden ryhmät ja ravitsemuksessa huomioitavat asiat.

19

Ympäri vuorokautisessa hoidossa olevat ikääntyneet

Edellisten lisäksi:

- Ruokailutilanteen kodinomaisuutta edistetään
- Hoitajat ruokailevat tai istuvat ruokapöydässä yhdessä ikääntyneiden kanssa
- Toimintakykyä ylläpitävä liikunta tehdään mahdolliseksi

1.2.2011

Ravitsemussuositukset/Merja Suominen

20

Suosituksen painopisteet

1. Ravitsemukselliset tarpeet ikääntymisen eri vaiheissa otetaan huomioon
  - Toimintakyky, sairaudet, ikääntyneiden eri ryhmät
2. Ikääntyneiden ravitsemus arvioidaan säännöllisesti
  - Painon mittaus vähintään kerran kuukaudessa, MNA-testi tarvittaessa, painon vaihteluita pyritään välttämään
  - Ravinnonsaanti ja ruokavaliolan laatu arvioidaan
4. Ravitsemushoidon avulla turvataan riittävä energian, proteiinin, ravintoaineiden, kuidun ja nesteiden saanti
  - Ravitsemusongelmiin puututaan suunnitelmallisesti mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.
  - Tehostettua ravitsemushoitoa toteutetaan silloin, kun ravitsemustila on heikentynyt, paino laskenut tai syödyn ruoan määrä on vähäinen.
5. D-vitamiinilisän käyttö (20 mikrogrammaa) yli 60-vuotiailla varmistetaan

1.2.2011

Ravitsemussuositukset/Merja Suominen

21

Ravitsemussuositukset sarkopenian ehkäisyyn (Morley ym.)

- Proteiinin saannin tulee olla 1-1,5 g/kg/vrk
- Proteiinin saanti ravinnosta usein suosituksia vähäisempää
- Tarvitaan ravinnon täydennystä valmisteilla
- Lisää tutkimuksia mm. aminohappojen (leusiini) ja kreatiinin vaikutuksesta sarkopenian ehkäisyssä
- D-vitamiinilisä tärkeä (D2 tai D3)
- Kaikilta sarkopeniisiltä potilailta D-vitamiinitason mittausta
- Lihaskunto ja aerobinen harjoittelu 20-30 min kolme kertaa viikossa
- Morley ym. Nutritional recommendations for Management of Sarcopenia. JAMDA 2010; 11: 391-396

1.2.2011

Ravitsemussuositukset/Merja Suominen

22

Ikääntyneen proteiinin tarve

- Terveille aikuisille proteiinin vähimmäisaantisuositus on
  - 0,8 g/kehonpaino kg/vrk
  - Food and Nutrition Board. Dietary reference intakes for energy, carbohydrate, fiber, fat, fatty acids, cholesterol, protein and amino acids. Washington, DC: National Academy Press, 2002.
- Ikääntyneille suositus on liian alhainen suojaamaan lihaskadolta, tarvitaan
  - 1,0- 1,2 (jopa 1,5) g /kehonpaino kg/vrk
  - Ravitsemussuositukset ikääntyneille, Väitön ravitsemusneuvottelukunta 2010
- Riittävä proteiinin saanti auttaa ylläpitämään luuston hyvää kuntoa, sydän- ja verisuoniterveyttä ja solujen uusiutumista (haavojen paraneminen)
- Terveystuhoimenot vähenevät kun sairastavuus pienenee
- Ruokailistan proteiinipitoisuuteen tulee kiinnittää huomiota

1.2.2011

Ravitsemussuositukset/Merja Suominen

23

Proteiinin tarve lisääntyy iän myötä

- RCT: 12 tervettä naista (66-79v) 9 viikkoa:
  - ryhmä 1: 0.45g/kg/vrk proteiinia
  - ryhmä 2: 0.92 g/kg/vrk
- Tulos:
  - Ryhmä1: lihassmassa väheni 14%, ihotestiresponssi pieneni 50%, lihaskunto heikkeni.
  - Ryhmä 2: Immunoglobuliinit, s-alb lisääntyivät, lihaskunto parani

Castaneda ym Am J Clin Nutr 1995;62:30-9

